

Vineland-3-NL

Adaptief gedrag in kaart brengen? Zet de Vineland in!

April 2022

Myrthe Wildenbeest, product consultant
Joëlle Dek, senior product developer

Pearsonclinical.nl

PEARSON BENELUX B.V.

De Vineland Adaptive Behavior Scales 3th Edition – Nederlandstalige bewerking (Vineland-3-NL) is een instrument om adaptief gedrag in kaart te brengen op de domeinen Communicatie, Dagelijkse Vaardigheden, Sociale Vaardigheden en Relaties, Motoriek en Probleemgedrag. De Vineland-3-NL (Sparrow, Cicchetti & Saulnier, 2021) bestaat uit verschillende vragenlijsten, is geschikt voor alle leeftijden en is beschikbaar in zowel een uitgebreide als verkorte versie. Het instrument is een Nederlandstalige bewerking van de Amerikaanse Vineland-3 en wordt uitgegeven met Amerikaanse normen.

In deze white paper wordt uitgebreide informatie gegeven over de Vineland-3-NL. Onder andere komen het doel van de test en de psychometrische eigenschappen van het instrument aan bod. Indien u meer wilt weten over hoe de Vineland-3-NL kan dienen als vervanger voor (verouderde) vragenlijsten zoals de AVZ, DVZ, SGZ, SMZ, SRZ en TVZ, dan kunt u de white paper '*Vineland-3-NL: een vervanger voor de AVZ, DVZ, SGZ, SMZ, SRZ en TVZ*' raadplegen.

Adaptief gedrag

Zoals genoemd in de inleiding wordt met de Vineland-3-NL het adaptief gedrag van een individu in kaart gebracht. Adaptief gedrag wordt vaak gedefinieerd als het uitvoeren van dagelijkse activiteiten die nodig zijn om op persoonlijk- en sociaal vlak voldoende te functioneren (Sparrow, Cicchetti & Saulnier, 2021). Denk bijvoorbeeld aan tandenpoetsen, boodschappen doen, afspraken maken en deze nakomen, een samenhangend verhaal aan iemand vertellen – allemaal zaken die nodig zijn om goed te kunnen functioneren in de maatschappij.

Met name bij een (licht) verstandelijke beperking (LVB of VB) worden er problemen gezien in de adaptieve vaardigheden. Het is zelfs zo dat in de DSM-5 het adaptief functioneren, naast iemands intellectuele capaciteiten, een centrale rol gekregen heeft in de diagnostisering van mensen met een verstandelijke beperking. Tevens is de mate van adaptief functioneren leidend in de classificatie van de ernst van de verstandelijke beperking, omdat dit bepaalt hoeveel ondersteuning er nodig is.

Daarnaast spelen problemen in adaptief gedrag een rol bij verscheidene andere aandoeningen, zoals bij autismespectrumstoornissen (ASS), dementie, niet-aangeboren hersenletsel (NAH), gehoor- en visusproblemen en ADHD. Het is niet zo dat het niveau van adaptief functioneren *leidend* is in de diagnosestelling, maar wel dat dit van invloed is op de beperkingen die iemand in het dagelijks leven ervaart. Ondanks dat het niveau van adaptief functioneren niet bepalend is bij dergelijke diagnoses, is het echter wel nuttig om hier zicht op te krijgen, bijvoorbeeld bij het formuleren van handelingsgerichte adviezen.

Doel & structuur van de Vineland-3-NL

Doel & Toepassing

Het moge duidelijk zijn dat het bij een tal van aandoeningen handig - en in geval van een onderzoek naar (L)VB zelfs noodzakelijk - is om zicht te krijgen op de adaptieve vaardigheden. De Vineland-3-NL kan worden ingezet als hulpmiddel om adaptief functioneren op verschillende domeinen in kaart te brengen.

Een groot voordeel is dat de Vineland-3-NL geschikt is voor alle leeftijden. Dit vergroot de toepassingsmogelijkheden: of er nu zicht gekregen moet worden op het adaptief- en dagelijks functioneren van een cliënt met Alzheimer of bij een kind met een vermoeden op LVB. Daarnaast kan de Vineland-3-NL worden gebruikt voor niveaubepaling, het bepalen van iemands zelfredzaamheid, het maken van een sterkte-zwakke analyse en het formuleren van handelingsgerichte adviezen.

Structuur

De Vineland-3-NL bevat twee soorten vragenlijsten: één voor ouders, verzorgers en/of begeleiders en één voor leerkrachten. Van beide vragenlijsten bestaat er ook een verkorte variant. In totaal zijn er dus vier verschillende vragenlijsten beschikbaar. De vragenlijsten worden allen door een informant (ouder/ verzorger/begeleider of leerkracht) ingevuld over een cliënt. Als gebruiker kunt u zelf besluiten welke vragenlijsten u inzet en welke informanten u hiervoor vraagt. Uiteraard is het interessant om het adaptief gedrag van de cliënt in verschillende settings in kaart te brengen (bijvoorbeeld op school en/of in de thuissituatie) en om te onderzoeken of er verschillen dan wel overeenkomsten zijn.

De Vineland-3-NL bestaat uit drie kerndomeinen, twee optionele domeinen en een totaalscore. De volledige

vragenlijsten beschikken daarnaast nog over een aantal subdomeinen. Let wel: met de verkorte vragenlijsten krijgt u alleen uitslagen op kerndomeinniveau en niet op subdomeinniveau. Afhankelijk van het onderzoeksdoel kunt u dus kiezen voor het gebruik van een bepaalde vragenlijst. In de tabel hieronder vindt u een overzicht van de domeinstructuur, inclusief de beschrijving en meetpretentie per (subdomein).

De drie kerndomeinen vinden hun basis in de domeinen voor adaptief functioneren zoals deze in de DSM-5 zijn geformuleerd: een conceptueel, een sociaal en een praktisch domein. Met de Vineland-3-NL is het in ieder geval mogelijk om een uitspraak te doen over het sociale en praktische domein, en in combinatie met een IQ-test ook over het conceptuele domein.

Tabel 1. Kern- en subdomeinstructuur van de Vineland-3-NL vragenlijsten; omschrijvingen per domein.

Kern- en subdomeinen	Definitie
Kerndomein Communicatie	
Luisteren en begrijpen	Luisteren naar, begrijpen en gepast reageren op verbale informatie van anderen. Het kunnen uitvoeren van opdrachten.
Spreken	Woorden en zinnen gebruiken om zich mondeling naar anderen te uiten en informatie te kunnen geven over zichzelf.
Lezen en schrijven	Lees- en schrijfvaardigheid toepassen om zich schriftelijk te uiten en geschreven tekst te begrijpen.
Kerndomein Dagelijkse vaardigheden	
Verzorging	Zelfstandigheid op gebieden als eten, aankleden, wassen, hygiëne en gezondheidszorg.
Huishouden*	Huishoudelijke taken doen, zoals eigen spullen opruimen, klusjes doen en eten klaarmaken.
Numeriek**	Op praktische wijze numerieke begrippen gebruiken, onder andere tijd, data en geld.
Leven in de maatschappij*	Functioneren in de wereld buitenshuis, onder andere veiligheid, geld gebruiken, reizen, rechten en verantwoordelijkheden.
Regels op school**	In de schoolomgeving voldoen aan de verwachtingen ten aanzien van gepast gedrag.
Kerndomein Sociale vaardigheden en relaties	
Omgaan met anderen	Reageren op en omgaan met anderen, onder andere vriendschappen, zorgen voor anderen, sociaal gepast gedrag en gesprekken voeren.
Spelen en vrije tijd	Samen met anderen spelen en leuke dingen doen.
Aanpassingsvermogen	Toepassen van sociale vaardigheden, zich houden aan regels en afspraken, omgaan met veranderingen en in moeilijke situaties met anderen gedrag en emoties kunnen beheersen.
Kerndomein Motoriek (optioneel)	
Grove motoriek	Lichamelijk vaardig in het gebruik van armen en benen voor beweging en coördinatie in het dagelijks leven.
Fijne motoriek	Lichamelijk vaardig in het gebruik van handen en vingers om voorwerpen in het dagelijks leven te hanteren/bewerken.
Kerndomein Probleemgedrag (optioneel)	
Internaliseren	Probleemgedrag van emotionele aard.
Externaliseren	Probleemgedrag bij handelen.
Kritische Items	Ernstiger probleemgedrag. Dit vormt geen uniform construct. De score wordt daarom niet aangegeven op een schaal.

* Uniek voor de Vragenlijst voor Ouders, verzorgers en/of begeleiders.

** Uniek voor de Vragenlijst voor Leerkrachten.

Scores

De resultaten van de Vineland-3-NL worden weergegeven in verschillende soorten score-eenheden. Voor de kern- en subdomeinen zijn dit: standaardscores, betrouwbaarheidsintervallen en percentielen. Tevens biedt de Vineland-3-NL de gebruiker een gestandaardiseerde totaalscore: de Adaptief Gedrag Index (AGI). Met deze index is het mogelijk om een kwantitatieve uitspraak te doen over het adaptief functioneren als geheel.

Naast de standaardscores bestaan er in de Vineland-3-NL Leeftijdsequivalenten en Groeiscoringen. Leeftijdsequivalenten geven aan op welke leeftijd een bepaalde score de mediaan is, oftewel op welke leeftijd die specifieke score het meest voorkomend is. Let wel: met Leeftijdsequivalenten is het niet mogelijk om een uitspraak te doen over de resultaten van de cliënt in relatie tot leeftijdsgenoten, daarvoor gebruikt u de standaardscores.

Met Groeiscoringen kunt u daarnaast de veranderingen over tijd binnen een bepaald subdomein volgen. Groeiscoringen worden dus pas echt zinvol bij een herhaalde meting en zijn nuttig om de effectiviteit van een interventie in kaart te brengen of de verandering/ontwikkeling die een cliënt doormaakt. Zowel Groeiscoringen als Leeftijdsequivalenten zijn alleen beschikbaar voor de subdomeinen en niet voor de kerndomeinen of AGI.

Psychometrische eigenschappen¹

Deze paragraaf geeft een samenvattende beschrijving van de resultaten uit het psychometrisch onderzoek naar de Vineland-3. Voor een meer gedetailleerde beschrijving kunt u de handleiding van de Vineland-3-NL raadplegen.

Nederlandstalige bewerking

De Vineland-3-NL is een Nederlandstalige bewerking van de Amerikaanse versie. Dit betekent dat het instrument is vertaald naar het Nederlands en dat de Amerikaanse normgroepen zijn behouden. Omdat adaptief gedrag gaat over vrij universele vaardigheden, waren er geen directe theoretische bezwaren voor het behouden van de Amerikaanse normgroepen voor de Nederlandse populatie. Na de initiële Nederlandse vertaling heeft er wel een uitgebreid pilotonderzoek plaatsgevonden. Het doel van dit onderzoek was om de toepasbaarheid van de vertaling te testen in de Nederlandse populatie. Daarnaast werd gekeken of de items en testinstructies werden begrepen door de Nederlandse respondenten. Naar aanleiding van dit onderzoek zijn enkele items op taalniveau aangepast (en dus niet inhoudelijk), met als resultaat toegankelijke en begrijpelijke vragenlijsten die geschikt zijn voor een breed publiek.

Normgroepen

De Vineland-3-NL maakt gebruik van Amerikaanse normgroepen, welke allen representatief zijn voor de populatie voor wat betreft geslacht, etniciteit, opleidingsniveau en regio. In totaal omvat de normeringssteekproef voor de Vragenlijst voor Ouders, verzorgers en/of begeleiders 2560 personen (0:0 jaar t/m 90+) en de normeringssteekproef voor de Vragenlijst voor Leerkrachten bevat in totaal 1415 personen (3:0 jaar t/m 18:11 jaar). Indien de Vragenlijst voor Leerkrachten wordt ingezet bij cliënten tussen de 19 en 21 jaar, dan kunnen de normen van de 18-jarigen worden gebruikt.

Betrouwbaarheid

Bij het ontwikkelen van instrumenten is een belangrijk onderdeel de betrouwbaarheid. Een instrument moet namelijk zuiver en nauwkeurig meten, zonder dat de uitkomsten afhankelijk zijn van toeval. In de Vineland-3 is er uitgebreid onderzoek gedaan naar de betrouwbaarheid van het instrument. De betrouwbaarheidscoëfficiënten werden voor elke vragenlijst berekend met de gegevens van de Amerikaanse normerings-

¹ NB. Het validiteits- en betrouwbaarheidsonderzoek is gedaan naar de Amerikaanse Vineland-3. Daarom wordt er in de betreffende paragrafen gesproken over de 'Vineland-3' in plaats van de 'Vineland-3-NL'.

steekproef van de betreffende vragenlijst. Cronbachs alpha (ook wel: coëfficiënt alfa, α) werd gebruikt als maat van interne consistentie voor de normscores van de verschillende domeinen. De kwalificatie van Cronbachs alpha voor interne consistentie vond vervolgens plaats met behulp van de indeling van Cicchetti (1994): .90 en hoger is uitstekend, .80 t/m .89 is goed, .70 t/m .79 is redelijk, en lager dan .70 is slecht. Daarnaast werd in het Amerikaanse onderzoek voor elke vragenlijst een test-hertestbetrouwbaarheids-onderzoek gedaan door twee testafnames uit te voeren (zelfde cliënt, zelfde respondent) binnen een termijn van 12 tot en met 35 dagen. Tot slot is ook de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid onderzocht. Bij dit onderzoek moesten twee verschillende beoordelaars beiden dezelfde Vineland vragenlijst invullen binnen een termijn van 0-15 dagen na elkaar. Het artikel van Cicchetti (1994) waarin de criteria staan die eerder zijn genoemd voor het evalueren van de betrouwbaarheidscoëfficiënten van interne consistentie, geeft ook richtlijnen die van toepassing zijn op de test-hertest- en interbeoordelaarsbetrouwbaarheidswaarden (r): .75 en hoger wordt beschouwd als uitstekend, .60 t/m .74 is goed, .40 t/m .59 is redelijk en lager dan .40 is slecht.

Interne consistentie

De gemiddelde betrouwbaarheidscoëfficiënten met betrekking tot de interne consistentie over alle leeftijdsgroepen heen zijn uitstekend voor alle scores ($\alpha = .90$ t/m .99). Voor de individuele leeftijdsgroepen vallen bijna alle coëfficiënten in de range goed tot uitstekend ($\alpha = .81$ t/m .99) en slechts een paar in de range redelijk ($\alpha = .74$ t/m .78). Dit geldt voor alle vragenlijsten, zowel voor de volledige- als verkorte vragenlijsten.

Test-hertest betrouwbaarheid en interbeoordelaarsbetrouwbaarheid

Voor zowel de verkorte als volledige Vragenlijst voor Ouders, verzorgers en/of begeleiders vallen in het test-hertestbetrouwbaarheidsonderzoek bijna alle correlatiecoëfficiënten (r) in de range goed tot uitstekend ($r = .60$ t/m .94). Hetzelfde resultaat is te vinden bij de coëfficiënten voor interbeoordelaarsbetrouwbaarheid ($r = .60$ t/m .94). Bij beide vragenlijsten voor Leerkrachten zijn de test-hertestresultaten grofweg hetzelfde als bij de Vragenlijst voor Ouders, verzorgers en/of begeleiders: de meeste coëfficiënten vallen in de range goed tot uitstekend ($r = .62$ t/m .93). Hoewel de meeste coëfficiënten voor interbeoordelaarsbetrouwbaarheid op de Vragenlijst voor Leerkrachten in de range goed tot uitstekend vielen, viel op dat de coëfficiënten over het algemeen wat lager waren dan die van de Vragenlijst

voor Ouders, verzorgers en/of begeleiders. Een aannemelijke verklaring hiervoor is dat het vaak lastig is om twee leerkrachten te vinden die het gedrag van een cliënt even goed kennen. Dit in tegenstelling tot de Vragenlijst voor Ouders, verzorgers en/of begeleiders, waarbij er voor de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vaak twee ouders werden gevraagd die het gedrag van de cliënt ongeveer even goed kennen.

Conclusie betrouwbaarheid

Alles bij elkaar leveren de gerapporteerde onderzoeksresultaten bewijs van een goede betrouwbaarheid van de adaptieve gedragsscores van de Vineland-3. Clinici en onderzoekers kunnen erop vertrouwen dat de scores verkregen met de gestandaardiseerde afnameprocedures betrouwbaar zijn, ongeacht de gebruikte vragenlijst.

Validiteit

Met de validiteit van een test wordt bedoeld of een test meet wat hij pretendeert te meten. Het bewijs van validiteit van de Vineland-3 is gebaseerd op testinhouden opbouw, klinische groepen en correlaties met andere instrumenten.

Testinhoud- en opbouw

De Vineland-3 steunt op een conceptuele basis die sinds de publicatie van de eerste editie in 1984 zijn waarde voor onderzoekers en behandelaars heeft bewezen. Het idee dat adaptief gedrag drie grote domeinen (Communicatie, Dagelijkse Vaardigheden, Sociale Vaardigheden en Relaties) omvat is opgenomen in de officiële definitie van verstandelijke beperking uit de DSM-5. Bij de ontwikkeling van de nieuwe Vineland-3 zijn er procedures gevolgd die ervoor zorgden dat er trouw aan de reeds bewezen valide teststructuur van drie grote domeinen werd vastgehouden. Daarnaast was een groot aantal Vineland-experts en gebruikers – met ervaring in onderwijs, onderzoek en praktijk – betrokken bij het updaten van de iteminhoud voor de Vineland-3. Hiermee is ervoor gezorgd dat de inhoud relevant is voor de huidige manier van denken en de huidige praktijk op het gebied van adaptief gedrag.

Tot slot biedt een tweede reeks analyses met behulp van intercorrelatiematrix empirische onderbouwing voor de algemene schaalstructuur van de Vineland-3. Hieruit bleek dat de correlaties tussen subdomeinen binnen hetzelfde kerndomein over het algemeen hoger zijn dan die tussen subdomeinen uit verschillende kerndomeinen. Verder zijn alle correlaties positief, wat het idee ondersteunt dat adaptief gedrag een algemene factor is die ten grondslag ligt aan alle kern- en subdomeinscores.

Klinische groepen

In de normeringssteekproef van de Vineland-3 zijn verschillende klinische groepen meegenomen en voor deze groepen zijn tevens aparte studies opgenomen in de handleiding. Deze studies hadden twee doelen: 1) ondersteuning bieden aan de validiteit, en 2) om behandelaren de mogelijkheid te geven de scores van hun cliënt te vergelijken met het scoreprofiel van een bepaalde klinische groep.

Tijdens de ontwikkeling van de Vineland-3 zijn de volgende klinische groepen onderzocht:

- Ontwikkelingsachterstand
- Verstandelijke Beperking
- Autismespectrumstoornis (ASS)
- Slechthorenden
- Visueel beperkten

De klinische data voor de groepen Verstandelijke Beperking en ASS zijn nog verder gespecificeerd op basis van leeftijd en IQ. Zo zijn zowel de groep Verstandelijke Beperking als de groep ASS uitgesplitst in twee

leeftijdscategorieën (3-18 en 18+ jaar voor Verstandelijke Beperking/3-8 en 9-20 jaar voor ASS). Vervolgens zijn deze leeftijdscategorieën weer verder verfijnd op basis van IQ. Voor de ASS-groep wordt er onderscheid gemaakt in de groepen IQ<70 en IQ>70. Voor de groep Verstandelijke beperking bestaat de verfijning zelfs uit drie IQ-groepen: IQ 50-70, IQ 35-49, IQ<35.

De geschaalde subdomein-, kerndomein- en AGI-scores van deze klinische groepen zijn vergeleken met een gematchte controlegroep. Deze resultaten zijn tevens uitgesplitst per soort vragenlijst (Vragenlijst voor Ouders, verzorgers en/of begeleiders & Vragenlijst voor Leerkrachten). Over het algemeen laten de resultaten zien dat de klinische groepen Ontwikkelingsachterstand, Verstandelijke Beperking en ASS significant lager scoorden dan hun gematchte controlegroepen. De scoreverschillen werden groter wanneer de variabele IQ werd meegenomen. De algemene trend hierin was: hoe lager het IQ, hoe lager de scores op de Vineland-3 vragenlijsten.

Correlaties met andere instrumenten

Een laatste soort bewijs van validiteit is gebaseerd op de correlatie van elke vragenlijst van de Vineland-3 met andere relevante instrumenten. Ten eerste met de Vineland-II; waarbij overeenkomstige domeinen vergeleken werden. Daarnaast met de Bayley Scales of Infant and Toddler Development™ (BayleyR-III; Bayley, 2006) en het Adaptive Behavior Assessment System™ (ABAS-3; Harrison & Oakland, 2015). De resultaten van het onderzoek laten zien dat de Vineland-II en Bayley-III dezelfde constructen meten als de Vineland-3. Uit het neventestonderzoek met de ABAS-III komt naar voren dat de Vineland-3 en de ABAS-III ook hetzelfde algemene construct meten. Echter laat het patroon van correlaties van de specifieke kern- en subdomeinen zien dat de instrumenten een andere indeling hanteren wat betreft de verschillende soorten adaptief gedrag.

Correlatie tussen verschillende vragenlijsten van de Vineland-3

Naast dat de Vineland-3 is vergeleken met andere instrumenten, werd ook de correlatie tussen de twee vragenlijsten van de Vineland-3 onderzocht; dus tussen de Vragenlijst voor ouders, verzorgers en/of begeleiders en de Vragenlijst voor leerkrachten. Uit dit onderzoek bleek dat de meeste correlaties op hetzelfde (sub/kern) domein in de categorie 'redelijk' vallen. De reden voor 'slechts' een redelijke correlatie heeft verschillende oorzaken: de omgeving waarbinnen de cliënt is beoordeeld is verschillend, de exacte items/vraagstelling

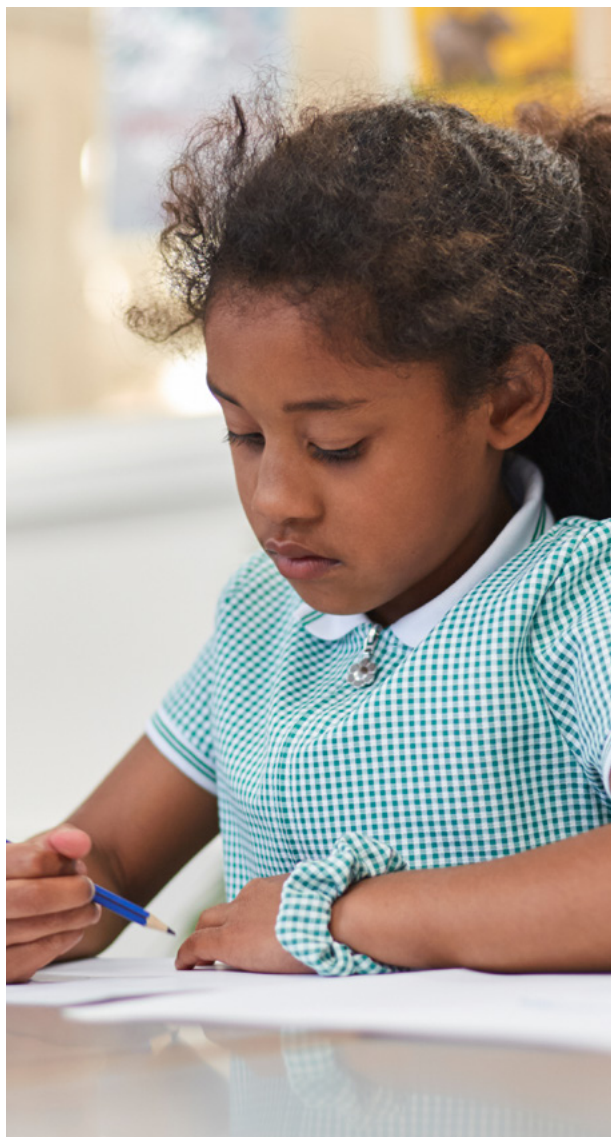
binnen een schaal verschillen, de ene beoordelaar is nauwkeuriger dan de ander etc. Het kan dus voorkomen dat de scores van een cliënt op de ene vragenlijst hoger/lager uitvallen dan op de andere vragenlijst. Daarom worden er in de Vineland-3-NL handleiding richtlijnen gegeven voor het omgaan met scoreverschillen – er wordt onder andere duidelijk genoemd vanaf welk scoreverschil er voorzichtig dient te worden omgegaan met de interpretatie.

Conclusie validiteit

De validiteit van de Vineland-3 is op diverse manieren onderzocht. De verschillen tussen relevante klinische groepen en de neventestonderzoeken onderbouwen dat de Vineland meet wat hij beoogt te meten.

Samenvatting

De Vineland-3-NL is ontwikkeld om het adaptief functioneren in kaart te brengen bij personen in de leeftijd van 0:0 tot 90+ jaar. Het instrument is een Nederlandstalige bewerking van de Amerikaanse Vineland-3 en maakt gebruik van Amerikaanse normen. De Vineland-3-NL bestaat uit verschillende vragenlijsten: één voor ouders, verzorgers en begeleiders en één voor leerkrachten. Ook bestaat er een verkorte variant van de vragenlijsten, welke onder andere screenend kan worden ingezet. De resultaten van de Vineland-3-NL worden weergegeven in verschillende domeinen en in een totaalscore. Deze resultaten kunnen vervolgens weer worden gebruikt voor niveaubepaling, het bepalen van de zelfredzaamheid, het analyseren van sterke en zwakke punten en voor het formuleren van handelingsgerichte adviezen. De Vineland-3-NL biedt daarbij ondersteuning in de diagnostiek van (o.a.) een ontwikkelingsachterstand, LVB, ASS en ADHD. Uit psychometrisch onderzoek blijkt tot slot dat de Vineland-3 een betrouwbaar en valide instrument is om adaptief gedrag in kaart te brengen.

Referenties

American Psychiatric Association (1996). *Diagnostiek en classificatie van psychische stoornissen voor de geneeskunde (DSM-IV)*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

American Psychiatric Association (2014). *Handboek voor de classificatie van psychische stoornissen (DSM-5)*. Amsterdam: Boom uitgevers.

Cicchetti, D.V. (1994). Guidelines, criteria, and rules of thumb for evaluating normed and standardized assessment instruments in psychology. *Psychological Assessment*, 6(4), 284–290.

Sparrow, S.S., Cicchetti, D.V. & Saulnier, C.A. (2021) Vineland adaptive behavior scales 3rd edition – Nederlandstalige bewerking Handleiding. Amsterdam: Pearson Benelux B.V.

